

Klaas Jan Huizing

Hoera grammatica?

Attitudes van leerlingen over de onderdelen van het vak Nederlands

Elke leraar weet dat wanneer hij aan een nieuw onderdeel begint, dat de leerlingen hierop een bepaalde reactie zullen geven. 'Bah, grammatica', of 'Hé, leuk, een opstel schrijven'. Door middel van opmerkingen en het al dan niet enthousiast meewerken aan de les laten de leerlingen merken of ze het te behandelen onderdeel positief beoordelen of juist niet. Veel leraren zijn ook wel in staat om globaal aan te geven welke onderdelen het meest gewaardeerd worden door de leerlingen en welke minder gewaardeerd worden. Omdat de mening van leraren niet gebaseerd is op onderzoeksresultaten maar op persoonlijke ervaringen met leerlingen besloot ik een onderzoek op te zetten. In het kader van mijn afstudeerwerkstuk aan de lerarenopleiding Ubbo Emmius in Groningen onderzocht ik de attitudes van leerlingen over de onderdelen van het vak Nederlands. Ook werd onderzocht of het spreken van dialect door leerlingen hierbij een rol speelde.

De waarde van het onderzoek

Is het van belang om te weten welke onderdelen door de leerlingen gewaardeerd worden? Ik denk van wel. Als leerlingen gemotiveerd aan een onderwerp werken dan zal het leereffect groter zijn dan wanneer ze met tegenzin aan een onderwerp werken. Omdat het de taak is van de leraar om de leerlingen wat bij te brengen kan die wetenschap dus nuttig zijn. Aan de andere kant moet de waarde van een onderzoek als dit niet overschat worden. Het is maar de vraag hoeveel belang er aan de mening van de leerling gehecht mag worden. Stel dat zou blijken dat de leerlingen creatief schrijven positief beoordelen, om maar eens wat te noemen. Dat mag dan geen reden zijn om het hele programma om te gooien om maar zo veel mogelijk creatief schrijven aan te kunnen bieden. Het bereiken van de doelstellingen die in het vakleerplan geformuleerd zijn moet voorop staan.

Keuzemomenten bij het opzetten van het onderzoek

Uit de middelen die een onderzoeker ten dienste staan om een antwoord te vinden op een probleemstelling, zoals onder andere een literatuuronderzoek en observatie werd de enquête gekozen. Literatuuronderzoek viel af omdat er weinig literatuur beschikbaar is over dit specifieke onderdeel. Bij observatie lag het grootste probleem in het interpreteren van het gedrag van de leerlingen. De attitude van de leerlingen is zichtbaar in het gedrag, bijvoorbeeld lui achterover zitten of juist actief meewerken. Het interpreteren hiervan levert subjectieve resultaten op.

Ook de enquête kent nadelen. De antwoorden die gegeven worden hangen af van de stemming waarin de proefpersonen verkeren. Ook worden er soms antwoorden gegeven waarvan de proefpersonen denken dat ze sociaal wenselijk geacht zijn. Een

recente positieve of negatieve ervaring kan de mening kleuren en ook de school en de leraar spelen bij deze enquête een rol. Het is dus belangrijk dat de enquête zo zorgvuldig mogelijk opgesteld wordt. Er is gekozen om de vragen recht-toe-recht-aan te stellen in plaats van te kiezen voor een verdekte vraagstelling. Ik vermoedde dat de leerlingen een indirecte vraagstelling alleen maar verwarrend zouden vinden. Ook denk ik dat leerlingen nog voldoende spontaniteit bezitten om een eerlijk antwoord te kunnen geven op de vragen zodat een verdekte vraagstelling niet nodig was.

De antwoorden werden gestructureerd door een vijfpuntsschaal te hanteren waarin antwoord a het meest negatieve antwoord was, antwoord c de neutrale variant en antwoord e het meest positieve antwoord. Om te voorkomen dat de leerlingen vermoeid zouden raken door een te lange enquête werd ervoor gekozen om maximaal dertig vragen te stellen.

Bij de vragen over het vak Nederlands stuitte ik op het probleem dat de onderdelen niet volledig uit elkaar te trekken zijn. Het lukt haast niet om maar één onderdeel geïsoleerd in een vraag te vangen. De verdeling die in *Moedertaaldidactiek*¹ wordt aangehouden is de meest bruikbare; daar worden zeven onderdelen onderscheiden die daarna weer onderverdeeld worden.

Nederlands						
spreken	luisteren	schrijven	lezen	literatuur	taalbesch.	projectvoor- men
- interv.	- interv.	- spelling	- inform.	- lit	- trad.gr.	- thema's
- discus.	- discus.	- creatief	- methode-	jeugd.	-	
- monolg	- 1.toets	- opstel	- krant	- poëzie		
- dialg	-	- zakelijk	- tijdschr.			
		- wrdschat				

Deze indeling werd gehanteerd bij de vraagstelling. Er is getracht om formuleringen te kiezen die voor de leerlingen zo duidelijk mogelijk waren. Vaktermen als 'traditionele grammatica' en 'thematisch werken' werden daarom vertaald naar 'zinsontleden' of verduidelijkt door middel van een omschrijving.

Om iets meer te weten te komen over de achtergrond van de leerlingen werd er gevraagd naar geslacht, leeftijd, geboorteplaats, beroep vader en beroep moeder en naar het laatste rapportcijfer.

Proefonderzoek

Na het formuleren van de vragen werd de enquête uitgeprobeerd aan de Scholengemeenschap voor havo en mavo in Diever op dinsdag 15 maart 1988. Vijf leerlingen uit mavo 3 vulden de enquête in. Daarna bekeken de leerlingen nogmaals de enquête, nu op fouten en onduidelijkheden in de formulering en de lay-out. Bij het nabespreken leverde dit een flinke lijst van gedetailleerde aanbevelingen op.

Doelgroep

Om praktische redenen werd er gekozen om de enquête af te nemen bij leerlingen van de derde klas voortgezet onderwijs. De derde klas werd gekozen omdat bij lagere klassen het gevaar zou kunnen bestaan dat de leerlingen gevraagd zou worden naar allerlei termen en begrippen waar ze nauwelijks mee bekend zijn. Hogere klassen vielen af vanwege tentamen- en examendruk. Om het onderzoek zo representatief mogelijk te maken maar tegelijk nog beheersbaar qua omvang te houden, werd er besloten om de enquête aan 150 leerlingen voor te leggen. Om eventuele verschillen per schooltype te kunnen traceren nam ik drie mavo 3 klassen en drie havo 3 klassen. Op vrijdag 18 maart nam ik de enquête af aan de Scholengemeenschap voor havo en mavo in Diever (mavo-afdeling) en op maandag 28 maart 1988 aan de Aletta Jacobs Scholengemeenschap (havo-afdeling) in Hoogezand. Ik was er steeds persoonlijk bij aanwezig om de enquête precies zo in te leiden als ik zelf wilde en om erop toe te zien dat het invullen serieus gebeurde.

De resultaten

Het verwerken van de antwoorden op de antwoordformulieren gebeurde met behulp van de computer met het gegevensverwerkingsprogramma Database III. In totaal werden 4410 gegevens ingevoerd. Dat leverde de volgende resultaten op.

1 Demografische feiten

Aan het attitude-onderzoek werkten vijf leraren Nederlands mee en 153 leerlingen. Van die 153 leerlingen vielen er zes af omdat het vermoeden bestond dat de antwoorden niet serieus genoeg gegeven waren. In Diever werkten er 82 leerlingen mee (39 jongens en 43 meisjes) en in Hoogezand 65 leerlingen (28 jongens en 37 meisjes). In totaal deden er 67 jongens en 80 meisjes mee. De gemiddelde leeftijd van de leerlingen was 14,91 jaar. De jongste leerlingen waren 14 jaar (43 leerlingen) en de oudste 17 jaar (4 leerlingen). De modus lag op 15 jaar (78 leerlingen).

De geboorteplaats die werd opgegeven varieerde van Dieverbrug tot Seoul en van Hammerfest tot Rotterdam. Het beroep van de vader varieerde van schoenmaker tot burgemeester. De vraag naar het beroep van de moeder werd hoofdzakelijk om emancipatorische redenen gesteld. Deze vragen werden gesteld om een verband te kunnen leggen met het dialectgebruik van de leerlingen; dat deel van mijn onderzoek komt in dit artikel nog even kort aan de orde².

De cijfers die de leerlingen haalden op hun kerstrapport lagen over de hele linie laag. Het totale gemiddelde was 6,18. Het cijfer 6 is de modus. In Hoogezand lagen de cijfers iets hoger met een

gemiddelde van 6,24 en in Diever iets lager met een gemiddelde van 6,13. Er is tweetiende punt verschil tussen de resultaten van de jongens in totaal en van de meisjes; de jongens scoorden 6,07 en de meisjes 6,27. Dit verschil is te klein om nu al als een tendens te worden opgevat die uiteindelijk leidt naar het aanmerkelijk hogere aantal meisjes dan jongens op de talenopleidingen.

2 Dialect

De eerste drie vragen gaan over het dialectgebruik en de waardering daarvan door de leerlingen. Deze vragen zijn samengevat in onderstaande figuur. Er werd gevraagd of de leerlingen dialect spreken in de thuissituatie (Domein 1), met vrienden/vriendinnen (Domein 2) en bij een interview voor de t.v. (Domein 3). De antwoorden werden gegeven op de vijfpuntsschaal (a = nooit dialect tot en met e = altijd dialect). Die werden als het volgt omgerekend om tot de gemiddelden (zie tabel) te komen. Voor elk antwoord a van iedere leerling gaf ik één punt, elk antwoord b twee punten etc. De scores werden bij elkaar opgeteld en gedeeld door het totaal aantal leerlingen. Zo werd er een cijfer berekend dat het gemiddelde per vraag aangeeft. Dit is niet een getrapte maar een glijdende schaal.

	Domein	thuis	vrienden	interview t.v.
Plaats		D1	D2	D3
Diever		2,74	2,53	1,59
Hoogezand		1,58	1,38	1,26
Totaal		2,23	2,02	1,44

Er is een duidelijk verschil te zien tussen Diever en Hoogezand. In Diever wordt in alle drie domeinen dialect gesproken maar zelfs in Domein 1 blijft het spreken van dialect beperkt tot een minderheid, zij het dat die marge maar 0,26 punten af is van een score van 50%. Zowel in Diever als in Hoogezand neemt het gebruik van dialect sterk af tot een peil vlak boven nooit in Domein 3.

Het zou mogelijk zijn geweest dat de taalloyaliteit van dialectsprekers een grote gehechtheid veroorzaakte en dat er daardoor een afwijzing ontstond van de standaardtaal en de representant daarvan, het vak Nederlands in het voortgezet onderwijs. Om dit te weten te komen werd de vraag of er dialect wordt gesproken in de thuissituatie gecombineerd met de vraag naar de aardigheid van het vak (vraag 4). Dit leverde een correlatiecoëfficiënt op van 0,10. Er is dus geen sprake van correlatie.

Het rapportcijfer gerelateerd aan het spreken van dialect leverde een duidelijke relatie op. Met het stijgen van het rapportcijfer daalde het percentage leerlingen dat dialect sprak. Alleen het rapportcijfer 8 kende weer wat meer dialectsprekers.

3 Nederlands en de onderdelen daarvan

De antwoorden op de vragen van de leerlingen over Nederlands en de onderdelen daarvan verschilden nauwelijks in Diever en Hoogezand, daarom hanteer ik bij de komende vragen de opgetelde resultaten. Eerst worden de vragen zoals die aan de leerlingen werden voorgelegd hier weergegeven, met de bijbehorende percentages. Daarna zal ik kanttekeningen plaatsen bij iedere vraag.

4 Het vak Nederlands vind ik

a) heel erg vervelend	5,44
b) vervelend	17,68
c) n. verv. n. leuk	46,93
d) leuk	27,21
e) heel erg leuk	2,72

ACHTERGRONDEN

5 Het vak Nederlands vind ik			
a) helemaal niet	nuttig	0,00	d) leuk
b) niet		2,04	e) heel erg leuk
c) redelijk		37,41	17 In de klas een discussie houden vind ik
d) erg		41,49	a) heel erg vervelend
e) heel erg		19,04	b) vervelend
6 Zinsontleden (je weet wel, oefeningen met onderwerp, gezegde, lijdend voorwerp etc.) vind ik			c) n. verv. n. leuk
a) heel erg vervelend		21,76	d) leuk
b) vervelend		29,25	e) heel erg leuk
c) n. verv. n. leuk		34,69	18 Ik ben in Nederlands
d) leuk		10,20	a) heel erg slecht
e) heel erg leuk		4,08	b) slecht
7 Spelling (oefeningen met d, t, dt etc.) vind ik			c) n. slecht n. goed
a) heel erg vervelend		19,72	d) goed
b) vervelend		17,00	e) heel erg goed
c) n. verv. n. leuk		29,25	
d) leuk		28,57	
e) heel erg leuk		5,44	
8 Een verhaal of gedicht schrijven vind ik			
a) heel erg vervelend		17,68	
b) vervelend		15,64	
c) n. verv. n. leuk		24,48	
d) leuk		29,93	
e) heel erg leuk		12,24	
9 Een spreekbeurt houden vind ik			
a) heel erg vervelend		27,21	
b) vervelend		18,36	
c) n. verv. n. leuk		30,61	
d) leuk		19,72	
e) heel erg leuk		4,08	
10 Een boek lezen vind ik			
a) heel erg vervelend		4,76	
b) vervelend		4,76	
c) n. verv. n. leuk		13,60	
d) leuk		44,21	
e) heel erg leuk		32,65	
11 Een brief aan een officiële instantie schrijven, bijvoorbeeld aan de burgemeester, vind ik			
a) heel erg vervelend		8,16	
b) vervelend		25,17	
c) n. verv. n. leuk		42,85	
d) leuk		18,36	
e) heel erg leuk		4,08	
12 Een tekst met vragen maken vind ik			
a) heel erg vervelend		15,64	
b) vervelend		27,21	
c) n. verv. n. leuk		39,45	
d) leuk		14,28	
e) heel erg leuk		3,40	
13 Soms gaan alle oefeningen over één onderwerp, bijvoorbeeld over de toekomst. De tekst met vragen gaat over de toekomst, de zinnen die we ontleden gaan over de toekomst etc. Als alles dus over één onderwerp zou gaan dan vind ik dat			
a) heel erg vervelend		15,64	
b) vervelend		33,33	
c) n. verv. n. leuk		38,77	
d) leuk		10,20	
e) heel erg leuk		2,04	
In de klas een toneelstukje spelen vind ik			
a) heel erg vervelend		25,85	
b) vervelend		25,85	
c) n. verv. n. leuk		21,76	
d) leuk		21,76	
e) heel erg leuk		4,76	
15 Een interview houden vind ik			
a) heel erg vervelend		3,40	
b) vervelend		14,96	
c) n. verv. n. leuk		29,25	
d) leuk		44,89	
e) heel erg leuk		6,80	
16 Kranten en tijdschriften lezen vind ik			
a) heel erg vervelend		0,68	
b) vervelend		1,36	
c) n. verv. n. leuk		10,88	

Vraag 4 en 5 laten de aardigheidsschaal tegenover de nuttigheidschaal zien. Hieruit blijkt dat de leerlingen wel te motiveren zijn voor Nederlands. 60,53% van de leerlingen vindt Nederlands nuttig en maar 2,04% (in aantallen maar drie leerlingen) vindt Nederlands niet nuttig. Als de lesstof een duidelijk aanwijsbaar nut heeft dan zijn de leerlingen goed te motiveren. De aardigheidsschaal valt iets tegen, slechts 29,93% van de leerlingen vindt Nederlands 'leuk', een minderheid. Opvallend is hier wel het hoge percentage leerlingen dat koos voor de neutrale variant. Als de gemiddelden bekeken worden dan levert de aardigheid van Nederlands 3,1 punten op tegen 3,8 punten voor de nuttigheid.

Vraag 6 vraagt naar de mening van de leerlingen over traditionele grammatica en het zal weinig verbazing wekken dat de leerlingen dit overwegend negatief beoordelen. Het gemiddelde van deze vraag is een score van maar 2,2 punten. Hier valt een klein verschil tussen de mavo met 2,0 punten en de havo met 2,4 punten waar te nemen. Daarmee scoort traditionele grammatica het laagst van alle onderdelen, een meerderheid van 51,01% vindt het vervelend tot heel erg vervelend. Dat is misschien te wijten aan het feit dat grammatica vaak geïsoleerd wordt aangeboden, zonder dat er een verklaring wordt gegeven voor het waarom ervan. Waarschijnlijk zal grammatica (iets) beter gewaardeerd worden als erbij verteld wordt dat het van belang is voor bijvoorbeeld het aanleren van vreemde talen. Het hanteren van grammatica als voorbereiding op het spellingonderwijs is een goed voorbeeld; hier is de nuttigheid die de leerlingen zo belangrijk vinden aanwezig.

Vraag 7, de waardering van spelling, valt tegen. Hier moet wel worden opgemerkt dat er werd gevraagd naar de aardigheid en niet naar de nuttigheid. Spelling scoort gemiddeld 2,75 en ligt hiermee onder de neutrale variant.

Vraag 8, over creatief schrijven, scoort niet hoog en heeft zelfs een vrij hoog percentage bij het meest negatieve antwoord. Toch ligt de modus bij antwoord d, 'leuk'. De meningen zijn hier gespreid, met een negatieve tendens; dat leidt tot een gemiddelde van 3,0.

Vraag 9, de spreekbeurt, scoort laag (gemiddeld 2,6) maar dat lag ook wel in de verwachting.

Vraag 10, het lezen van boeken, scoort een gemiddelde van 3,9 en is daarmee het op een na populairste onderdeel. De vraag is erg open gesteld zodat de mening van de leerlingen over welke boeken (stripboeken, jeugdboeken, literatuur) ze zo positief zijn niet duidelijk wordt.

Vraag 11, de zakelijke brief laat de kromme van Gauss zien, een zeer algemeen antwoord. Er hoeft geen reden tot ontevredenheid te zijn over de score van 2,9 omdat het schrijven van zakelijke brieven met een haast per definitie strakke en formele

vorm en stijl over het algemeen als lastig en vervelend wordt ervaren.

Vraag 12, de tekst met vragen, scoort een laag gemiddelde van 2,6 maar met een modus van 39,45% bij de neutrale keuze. Er is maar 17,68% van de leerlingen die de tekst leuk vindt. Deze score is des te opvallender als men zich realiseert dat een tekst met vragen erg vaak behandeld wordt in de klas.

Vraag 13, thematisch werken levert een opmerkelijk gemiddelde van 2,45 op. Dat is nog net iets hoger dan traditionele grammatica maar wél de op één na laagste score. Slechts 12,24% van de leerlingen vindt het leuk om thematisch te werken en bijna 50% vindt het zelfs vervelend. Dit zijn opvallend lage cijfers. De aandacht voor thematisch werken is op de lerarenopleidingen en in de vakbladen groot. Die aandacht moet op meer gestoeld zijn dan alleen inhoudelijk-didactische argumenten. Dat blijkt niet uit de cijfers. De vraagstelling zou misschien iets neigen naar pseudo-thematisch werken in plaats van naar echt thematisch werken.

Vraag 14, drama, is het tweede creatieve onderdeel, na creatief schrijven. De waardering is met 2,6 punten laag. Opvallend is dat een kleine 5% het heel erg leuk vindt. De meerderheid van de klas vindt drama vervelend, 51,70% van de leerlingen gaf antwoord a of b. Hier moet opgemerkt worden dat de vraagstelling misschien niet genuanceerd genoeg was.

Vraag 15, het interview, scoort een redelijke 3,3 met een uitschieter bij antwoord d, 'leuk'. Een meerderheid van 51,69% vindt het houden van een interview leuk.

Vraag 16, het lezen van kranten en tijdschriften, is de vraag met de hoogste score, 4,1 punten. Ruim 87% van de leerlingen vindt het lezen van kranten en tijdschriften leuk, een heel duidelijk antwoord. Slechts drie leerlingen van de 147 hebben een hekel aan dit onderdeel.

Vraag 17, een discussie houden, scoort met een gemiddelde van 3,8 ook vrij hoog. Een ruime meerderheid van 72% vindt discussiëren leuk. Het is opvallend dat dit onderdeel zo hoog scoort omdat in de praktijk blijkt dat er niet zo veel aandacht aan besteed wordt. Deze laatste drie vragen hebben gemeenschappelijk dat ze iets te maken hebben met journalistiek en dat ze goed gewaardeerd worden.

Tot slot werd er gevraagd naar de mening van de leerlingen over hun eigen prestaties op het gebied van Nederland (vraag 17). Hier koos 65% voor het antwoord c. Geen enkele leerling vond zichzelf heel erg slecht. Dat is wel te verklaren want met een vraag naar je capaciteiten kom je wel erg dicht in de buurt bij de persoonlijkheid van de leerling. De gemiddelde score was 3,2 punten, neutraal met een lichte neiging naar positief. Een correlatie tussen het rapportcijfer en de mening van de leerling over eigen capaciteiten was nauwelijks aanwezig (correlatie van 0,40).

Conclusies

De meest opvallende resultaten van dit onderzoek zijn te vinden bij de vraag naar thematisch werken. Het lijkt me dat er gedetailleerder moet worden onderzocht wat de mening van de leerlingen is, ook al omdat de vraagstelling hier misschien niet concreet genoeg was. Pas als dat onderzoek de resultaten van mijn onderzoek bevestigt, mag er worden overgegaan op een herbezinning over de positie van thematisch werken.

De discussie over de waarde van traditionele grammatica is in het voortgezet onderwijs al vaak gevoerd en eigenlijk wil ik me

daar niet in mengen. Daarom beperk ik me tot de resultaten van dit onderzoek. Leerlingen vinden grammatica vervelend; bied het dan alleen daaraan waar het onontkoombaar is, bij het aanleren van de werkwoordspelling. Als grammatica geïsoleerd wordt aangeboden dan dienen ten minste de beweegredenen daarvoor gegeven te worden.

Bij het verwerken van de vragen heb ik enkele vragen samen behandeld en opgemerkt dat ze iets te maken hadden met journalistiek. Deze drie onderdelen scoorden hoog. Ik wil dan ook pleiten voor een maandelijks, actuele knipselkrant met artikelen en lesopzetten waarin journalistieke aspecten naar voren komen. Krant en tijdschrift scoort zo hoog, dat er met dit gegeven welhaast iets gedaan moet worden.

De belangrijkste uitkomst van dit onderzoek lijkt me dat leerlingen het vak Nederlands nuttig vinden. Dat is een basis waarop verder gebouwd kan worden. ■

Noten

1 Leidse Werkgroep Moedertaaldidactiek, *Moedertaaldidactiek*, Muiderberg: Countinho, 1983

2 Geïnteresseerden kunnen het complete onderzoek op verzoek toegestuurd krijgen.

Klaas Jan Huizing

Geboren te Emmen in 1964. Studeerde Nederlands en Engels aan de lerarenopleiding Ubbo Emmius. Studeert nu Nederlandse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Adres: Warmoesstraat 2c, 9724 JG Groningen.

Wat hebben

... *Charles Dickens, Marilyn Monroe, Sherlock Holmes, Doctor Zhivago, Inspector Holt, Charlie Chaplin, Bruce Springsteen, Dr. Jekyll & Mr. Hyde...*

met elkaar gemeen

Zij zijn allemaal vertegenwoordigd in de

COLLINS ENGLISH LIBRARY

een serie READERS voor het middelbaar onderwijs met meer dan honderd titels op zes verschillende niveaus.

, een serie READERS voor het middelbaar onderwijs

Vraag om informatie aan uw BOEKHANDELAAR of bel/schrijf naar:

NILSSON & LAMM BV, Afd. Onderwijs
Postbus 195, 1380 AD Weesp
Tel. 02940-15044 (tst. 33)

(Nationale Onderwijs Tentoonstelling 1989, standnr. 446.)